

Pozdní doba a tzv. nihilismus [ETF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pozdní doba a tzv. nihilismus \[ETF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pozdní doba a tzv. nihilismus \[ETF UK\]](#)

◆ přednáška, česky, vznik: 6. 6. 1997

◆ lecture, Czech, origin: 6. 6. 1997

Pozdní doba a tzv. nihilismus [ETF UK] [1997]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (s1_cleaned.flac) ---

Hejdánek: Snad něco nejdřív obecně. Je to poslední přednáška, poslední naše společné uvažování, takže je třeba uvážit rámec, v jakém se to konalo a koná. Na teologické fakultě má filosofie v očích zejména studentů, ale i některých kolegů, spoluučitelů, takové trochu problematické místo. Na této fakultě od samého začátku, ačkoliv došlo k těm peripetiím, čili původně Husova fakulta společně s husitskou a tak dále, rozdělení v tom jednapadesátém nebo kolikátém roce a potom Komenského fakulta, potom teď zase Evangelická teologická a tak dále. V této celé tradici vlastně tady nebyl pořádný filosof. Tady byli někde na začátku divní lidé, na které se už téměř nevzpomíná, pak tady byl Linhart, který jednak slabý filosof a jednak ke křesťanství přicházel přes náboženství. To byla vlastně filosofie náboženství, tento obor byl filosofie náboženství dlouho. Ten byl časem zrušen. Protože teologie se neobejde bez filosofie, tak tady přednášeli filosofická témata nebo aspoň jakási filosofémata a upozorňovali na ně vlastně systematické. Nikdo tady jiný, to byl Hromádka, to byl potom Lochman a zase to byli teologové. Pokud tady údajně fungoval nějaký filosof, tak to byl marxista, který sem docházel zvenčí a jako na všech vysokých školách tady prostě propagoval marxismus-leninismus.

Pak to převzal, vlastně potom byla zřízena katedra religionistiky, které se říkalo ovšem jinak, religionistika vlastně taky nikdy nebyla, byla to jakási taková náhražková katedra pro Hellera, který se nemohl pro odpor bičů ujmout práce na Starém zákoně, čili to byla taková výjimka a k jeho povinnostem patřila taky filosofie, respektive dějiny filosofie. Tenkrát mi říkal, abych honem honem napsal habilitaci, do čtrnácti dnů chtěl tehdy, abych to napsal a předložil, a že tedy potřebuje docenta na filosofii. Z toho sešlo na dlouhá léta, na dvacet let. Potom, z takových důvodů, které jsou poněkud podezřelé, to jest jakési rehabilitační pokusy, se tady prostě ustavila katedra filosofie díky děkanovi Trojanovi, který se toho ujal a projednal to. Já jsem se sem dostal prostě proto, že tehdy mě vyzval Heller.

Vidíte, ty peripetie jsou takové, že vlastně je problém, jestli sem filosofie opravdu patří, jestli to nemá být jenom nějaká pomocná disciplína. A dodnes jsou o tom spory. Dneska je situace trochu lepší, ale zase z nepravých důvodů, totiž potřebujeme mít studenty, a to znamená, že se budou rozšiřovat obory ne zcela teologicky orientované. Už víme, že tady řekneme třetina, možná víc studentů, nechce jít na sbory ani ve svých jednotlivých církvích, nýbrž chce dělat něco jiného a studuje teologii kvůli něčemu jinému. Fakulta musí vzít na vědomí, že tento tlak tady je a je potřeba tady připravovat lidi i pro jinou dráhu než dráhu duchovních, tedy vikáře, faráře a podobně.

Takže ta pozice filosofie na této fakultě je vlastně nejasná. Já jsem se stáhl z filosofické fakulty, protože tam už filosofové jsou, ale tady žádný není. Nevidím v dohledné době nebo v nějaké okamžité chvíli, já bych měl být už dávno v penzi, nevidím, kdo by sem mohl přijít, takže teď vyjednávám třeba s Lenkou Karfíkovou, aby sem aspoň v letním semestru příští rok přišla něco říkat. Problémy jsou finanční, samozřejmě, to znamená, že se to nějak musí upytlíkovat. Lenka Karfíková je vlastně teoložka, nikoliv filosofka. Je to katolická teoložka, která nemá šanci tady v těchto zemích, aby se uplatnila na katolické teologické fakultě, ani jedné zatím, možná že perspektivně vypadá to otevřeněji v Budějovicích, ale teď ji pustili v Olomouci jedině na dálkaře.

Ta situace je také personální. Personální situace také ještě k té patří, aby to bylo jasné, to, že snad za dva roky se vrátí Tomáš Hančil, který je čtyři roky na stipendium v Americe v *Princeton Theological Seminary* a jak doufám, se vrátí už s doktorátem. Udělá si doktorát tam, pevně doufám, protože kdyby si jej dělal později, tak to jsou velké komplikace, zase tam musí letět to udělat a tak dále, to je nákladná záležitost, čili nějakým způsobem to musí udělat. Je to nesnadné pro něj, protože tam je s celou rodinou, musí přivydělávat, manželka musí být zaměstnaná, tři děti, a to z jednoho stipendia nejde. Zároveň, když bude něco ještě dalšího vydělávat, tak mu to užírá čas, který má věnovat té práci. Je to obtížná situace. Druhý asistent, který je tady, toho znáte, Granát, má tu nevýhodu, že nebydlí v Praze a tedy při současných poměrech, které ještě nějaký čas budou trvat, prostě nemá šanci, že by si za celý život našetřil nebo že by

zaplatil dluh, který by si nějak udělal, aby mohl bydlet v Praze. Čili je otázka, jestli nás neopustí. Já bych měl zájem o oba, bylo by to fajn, kdyby tady na teologické fakultě na oboru filosofie byl jeden teolog s porozuměním pro filosofii a jeden filosof s porozuměním pro teologii, to by byla krásná perspektiva. Jak to dopadne, nevím.

Tak, a teď jde hlavně o to, toto jsou takové ty těžkosti vnější. Ale jak je to niterně, jak je to podstatně, jak je to ve věci samé? Tam se situace do jisté míry pronikavě, dá se říct, v jednom ohledu se pronikavě změnila, že proti středověku filosofie nepředstavuje *propaedeutiku*, nepředstavuje úvod do vědeckých disciplín. Ve středověku to bylo tak, že každý, kdo chtěl studovat vědecký obor, a tehdy existovaly tři, to byly tři fakulty vědecké, to byla medicína, juristika a teologie. Předpokladem, aby vůbec někdo mohl studovat tyto tři obory, bylo, že projde filosofií, čili filosofie představovala jakýsi úvod do té vědy. Dneska to tak není, dneska není filosofie úvodem, dneska fakticky není vůbec úvodem, protože to se teprve zavádí pomalu, že o filosofii se dozvídají někteří studenti středních škol, a jenom některých středních škol. Je celá řada oborů, kde filosofie je považována za zbytečnou. V žádném případě se na průmyslovkách nebo na nějakých středních technicky orientovaných školách filosofie nepřednáší a považuje se za zbytečnost, protože když jde někdo na techniku, nepotřebuje filosofii.

To se také šíří, toto povědomí, pokud jde o přírodní vědy. Pro přírodní vědy je filosofie naprosto zbytečná, není potřeba. Stále znovu na přírodovědeckých fakultách je spor o to, jestli by nebylo nejlepší tu filosofii tam zrušit, pokud tam nějaká je, a využít toho, že je nedostatek prostředků, ušetřit a přidat jiným oborům. Na Přírodovědecké fakultě v Benátské, to je ta biologická, geologická a tak dále, tam se už několikrát konaly pokusy zrušit Rádlovu katedru a převést ji někam jinač.

Na některých fakultách a universitách už se vůbec slovo filosofie vypouští, mluví se o humanistických fakultách nebo fakultách humanistických studií. Na 1. lékařské fakultě je Ústav humanistických studií. Tam je všechno dohromady, jsou tam aspekty všech možných *duchověd*, sociálních věd a tak dále. Tam je filosofie vlastně smáčknutá, žádného pořádného filosofa tam také nemají. Je tam spíš filosofická antropologie nebo něco takového, a ještě jim odešel nejlepší, nejperspektivnější člověk do Plzně, Budil. Takhle to je i jinde. Na Matfyzu Opěnka, který měl katedru filosofie, také změnil název, protože všichni očekávají, že se budou filosofické katedry na nefilosofických fakultách rušit. Takže to přezval tak, aby ho nemohli zrušit. Je tam důraz na logiku, filosofii matematiky a tak dál, to je to, co tam chtějí dělat. Tedy ta situace je i po této stránce, teď ve věci, to už není personální, ale ve věci, také problematická. Co filosofie vlastně může dělat, co má co dělat s vědami v rámci university a tak dále.

To, co jsem chtěl ukázat, je, že filosofie není úvodem do věd, nýbrž že dnes je její hlavní náplní, hlavní povinností, hlavním posláním ta kritická funkce. Filosofie nemá nahrazovat vědy, nemá do nich uvádět. Oni si ty úvody udělají sami, samozřejmě špatně, ale to se nedá nic dělat, to se nedá všechno zlomit přes koleno. Ostatně nemáme filosofy, kteří by byli vhodní pro úvod do nějakých věd, to by ty vědy museli ovládat, což málokterý filosof umí. Muselo by být mnoho různých filosofů, což si mohou dovolit velké země, u nás každý filosof musí dělat všechno možné.

Dneska je tedy hlavní funkce kritická, to jest jednak poskytovat vědcům, pokud chtějí a pokud se o to zajímají, aparát a myšlenkové metody, jisté tradice, výběr tradic a způsobů filosofického myšlení, protože těch je mnoho. Není jedna filosofie, je mnoho různých filosofii. Poskytuje se to proto, aby si vybrali, co se jim hodí. Koneckonců je to na nich, nemůže jim to nikdo oktrojovat, aby si vybrali a užívali těch nástrojů, které věda nemá.

Pokud jde o vztah k vědě, tak filosofie má důležitý úkol a funkci, že by vlastně měla dohlížet a dbát o patro vědeckosti věd, protože to je přesně to, co ty vědy nedokážou. Vědy, zejména dneska, jsou čím dál víc ve vleku techniky, takže z věd se stávají *technovědy*, a na druhé straně jsou ve vleku politiky i s tou technikou. Politikové rozhodují, kam jdou peníze, a kam jdou peníze, tam se dá vědecky pracovat. Věda dnes, zejména v přírodních vědách, je naprosto závislá na přísunu peněz. Když je peněz málo, nedá se vědecky pracovat. Ty jednoduché věci už jsou dávno objeveny a dnes je ve všech oborech zapotřebí značných investic do přístrojů a laboratoří. Tímto způsobem se věda stává stále více *technovědou* a je

naprosto závislá na přísunu peněz, který má v naší společnosti své zdroje zejména u politiků. Jestliže je naše věda teď ohrožena, i tato *technověda*, tak je to pro nedostatek peněz. Ten trvá od samého začátku, dnes je velmi těžké dostat peníze od státu. Celý vědecký svět, naše vědecká společnost badatelů, se rozhodla k jakési šarádě, které se říká grantový systém. Tam se provedla ta věc, že se z rozpočtu, který se pro vysoké školy i pro akademii spíše zmenšuje, vzala dosti podstatná část a ta se přerozděluje na základě grantů. Přičemž myšlenka grantu na Západě je úplně jiná. Tam jde o to získat navíc k tomu, co dává státní rozpočet, prostředky odjinud – od firem, organizací, podnikatelů či nadací. To je smysl grantů. Kdežto u nás je to jen forma přerozdělování prostředků, které jsou omezeny. Je to způsob, jak ovládat vědce tím, že se jim dává ta mrkev. Ten vědec jako ten drak prostě jde za tou mrkví nebo buřtem a nevšímá si, že na tom provázku visí pořád jeden buřt, že je to pořád totéž. Jenomže vědci teď už nenadávají na stát nebo na vládu, nýbrž se hádají, kdo má větší lokty a urve větší kus grantu. Je to absurdita, ale takhle to vypadá. To je zase faktická situace. Teď ale navíc ta věda, nejenže se stává *technovědou* a stále víc je závislá na politice, ale ta věda jakosi vymyslela v minulosti, vědci si vymysleli a filosofové někteří jim v tom pomohli, vlastně to je zase určitý typ filosofie, si vymysleli, že věda se nemá starat o nic jiného, než o ty své odborné záležitosti. To znamená, vědec se stává specialistou, který je ochoten, když mu přes grant nebo přímo na objednávku ministerskou nebo jinou někdo zadá nějaký úkol, tak on za peníze mu to udělá. Výsledek je ten, že vědci ztrácejí odpovědnost za to, co dělají. Oni prostě jenom aplikují svou inteligenci a je jim jedno, k jakým cílům. Jde o to, aby se prosadili, aby ukázali, jak jsou chytří, jak si dovedou vydělat. O tom, k čemu to dělají, o tom rozhoduje někdo jiný, nikoliv vědec. Ten, kdo má peníze a kdo jim je na to dá. Výsledek je ten, že zaprvé některé obory zcela zůstávají stranou, některé obory se netěší zájmu, protože se netěší zájmu politiků. Nikdo nemá zájem vypisovat granty, nikdo nemá zájem objednávat nějaké věci, takže tyto obory chátrají. Už na tom je vidět, jak ta věda je ve velmi podezřelé situaci. O tom, kam ta věda půjde, rozhodují lidé, kteří nejsou vědci.

Pak je tady druhá věc, že vědci jsou strašně závislí na tom, jaké prostředky, jaké instrumenty, jaké přístroje jim je schopna technika poskytnout. Takže ve chvíli, kdy se třeba všechno dělá na počítačové bázi, tak všechny obory, které nelze počítačově nějakým způsobem restrukturovat, to jest, aby problémy mohly být řešeny na počítači, prostě chátrají. Dnes o to nemá nikdo zájem, protože objevy pomocí počítačů jsou perspektivní, dá se to, i reklama se kolem toho dá dělat daleko větší a tak dále. Takže zas ta technika má na vědu další vliv, že věda jde jenom cestou techniky. Aby v té technice, pokud je možno to aplikovat, pokud je to technicky využitelné. Myšlenka vědy, totiž že to je vědění, že jde o pravdu, to dnes nikoho nezajímá. Charakteristické je, že právě v Americe vznikla ta jediná první, dlouho jediná, čistě americká filosofie, to jest *pragmatismus*. Dewey, James a další, dnes máme *neopragmatismus* a tak dále, a to jsou lidé, kteří prostě programově kašlou na to, co je pravda, a říkají: pravda je to, co je užitečné, co se může uplatnit, s čím se v tomto světě něco pořídí. Je to velmi falešná ideologie ne proto, že zdůrazňuje užitečnost, samozřejmě že pravda je užitečná. Bylo by velmi pochybné, kdybychom pravdu definovali jako neužitečnost. Jenomže ne všechno, co je užitečné, je pravdivé. Pravda jistě se uplatňuje, ale ne všechno, co se uplatňuje, je pravda. To je ten problém. A kdo to rozliší, co je nakonec užitečné? O tom rozhoduje pravda, a ne užitečnost o pravdě. Tam je tahle chyba.

Tady vidíte, že *pragmatismus* v jistém smyslu je sice filosofie velmi zajímavá a v Evropě například Bergson byl úplně nadšený a napsal skvělé texty o Jamesovi, Jamesově *pragmatismu*. Přičemž Bergson je vybraná inteligence, to je vysoká inteligence, skutečně ten francouzský *esprit* tam... James se vůbec neštítí toho *pragmatismu*. Nicméně když to dobře čtete, tak vidíte, jak on ho vylepšuje ve svém pojetí. Navíc ještě Bergson sám je v té vlně, která začínala koncem minulého století a přetáhla se do tohoto století, vlně jakéhosi *vitalismu*, zdůraznění života, navázání na Nietzscheho, kde skutečně už jsou dány jakési základy toho *pragmatismu*, že se ta *pragma* věc zdůrazní, že jde o to, čeho dosáhnout. Tady vidíte, že dokonce filosofie se zase dodatečně přizpůsobuje těm vědám. To je krásný případ. Je to samozřejmě vidět také na analytice, i když analytika je taková zvláštní věc, která je intelektuálně nesmírně zajímavá, nesmírně zajímavá, ovšem žádná filosofie to není, je to velmi problematická záležitost, ale je to strašně zajímavé a

dovede se s tím ledacos dělat, co si neuvědomovali ti předtím. Je to takový rozklad filosofie na prvočinitele takříkajíc a každý filosof ve vlastním zájmu musí tomu věnovat pozornost. Ale je to zase něco, je to příznak toho, že se něco děje v naší době, kdy věda přestává být vědou, kdy se stále víc stává jakýmsi managementem technologií.

V této situaci teologie už vůbec nemá žádné místo. K čemu je teologie? Jaký je pragmatický výsledek teologie? Jedině když chápeme teologii jako ideologii. Tady najednou se to vrací, náboženské a tak dále, musí se to využít. Je to ten absurdní způsob, jak už to mnohokrát bylo zesměšňováno. Klasický způsob toho zesměšnění, velmi stručného, je ta jedna povídka Marka Twaina, jak ten svatý stojí na tom sloupu a pořád se klaní a klaní, a on udělá ty poštyrchajzny kolem toho, aby jak se klaní, aby to nebylo tak zbytečné, tak že tím pohání šicí stroj. Tak to je, když je možno využít teologie a vůbec náboženských citů a zbožnosti, aby to fungovalo v té společnosti víc, proč ne. V tomto smyslu teologie tam má takový význam jako jiné ideologie, jako reklama třeba a tak dále. A musí to být pod tím dohledem těch společenských, sociálních technologií zase.

V této situaci, kdy je sproblematizována jak filosofie, tak teologie, se máme ptát, jaký význam má obojí a jaký význam speciálně má filosofie pro teologii. Samozřejmě že musíme říct pro jaké teology a pro jakou teologii. Jestli ta teologie má být ideologií, ale to není nic nového, že se má stát jakousi sociální ideologií, která bez náboženství prostě není možné udržovat říši pohromadě. To věděli už Římané, přesvědčili se, že ti Makedonci to prostě nezvládli pouhou organizací, a proto si vymysleli ten *pantheon*, kam vždycky, když obsadili další zemi, tak tam ty bohy popadli, ty nejkrásnější, největší sochy popadli, odvezli do Říma, to byly velké náklady, a v Římě to postavili do *pantheonu*. A tam teď byla spousta bohů ze všech kolonií, ze všech obsazených zemí, aby bylo jasné, že to je jedna velká říše a že ta říše má všechny ty bohy. To byla ohromná tolerance náboženská, skvělé to bylo. Problém byl jenom s tím, kdo neměl žádného boha, kterého by bylo možno popadnout a odvézt do Říma. To byli židi a to byli křesťané. Ty, teda křesťané samozřejmě už druhotně, protože ty neměli žádnou říši původně. Dneska už je to jinak nebo od té doby už je to taky jinak, původně nebyly, ale prostě také neměli boha, kterého by bylo možno postavit do toho *pantheonu*.

Takže to byly vlastně protistátní živly. Oni nevěřili na to, že to náboženství má takovou dobrou společenskou funkci. No a když tedy od tohoto odhlédneme, nebo přesně, když řekneme, že my nebudeme chápat teologii tímto způsobem a nebudeme náboženství chápat tímto způsobem, že nám nejde o to, do jaké míry křesťanství je schopno plnit takovou funkci *synthetikon*, takového lepidla, které drží společnost pohromadě. Když to necháme prostě stranou a ptáme se, co to je vlastně ta teologie, tak to je vlastně otázka, kterou buď teologové musejí přijmout, a nebo, když ji nepřijmou, tak spadnou do té ideologičnosti. Ideologie se nikdy neptá, co to je ta ideologie, nýbrž jenom mluví o tom, co chce ovládnout, co nějak pragmaticky chce ovlivnit tím žvaněním, přesvědčováním, ukecáváním lidí. To je ideologie, to je nověj, technickej způsob sofistiky. Samozřejmě celá reklama a tak dále, to všechno patří k tomu.

Tedy filosofie se nebude *abgebovat* s teologií tohoto druhu, která, ať už se svým vlastním souhlasem a nebo teda s podporou státních činitelů a politických nějakých stran třeba křesťanských a tak dál, prostě budou tohleto chtít učinit křesťanství, už budeme mluvit jenom o křesťanství, chtít učinit křesťanství něčím takovým jako pozitivním pro společnost. Udělat si to tak, aby to fungovalo, aby ta společnost, když náhodou jsou nějaký potíže ekonomický, tak aby se to odkecalo někde na kázáních. Aby nějakým způsobem se křesťani mohli považovat, aby prostě v jejich vědomí to nenapáchalo špatné následky a aby křesťani rozhodně, právě protože mají tu takovou krásnou ideologii, aby se na shromážděních na náměstích nedopouštěli protistátních výroků, aby se nebouřili, aby, když se bouří některý skupiny, aby křesťani u toho nebyli a naopak aby to chlácholili a tak dál. Tak to nechme stranou.

A teď ta skutečná teologie, křesťanská teologie. Co to je? A teď je otázka, jestli když to přijmou teologové, tak jestli mají dostatečnou zásobu jakýchsi instrumentů, jak tuhle tu otázku řešit. A jestli to nebudou chtít řešit jenom tak, že buď budou vyhledávat nějaký způsoby, jak se přece jenom jako ješterky

neproplazit do té budoucnosti, která je tak technicky, technokraticky a technologicky zaměřená. A prostě udělat také zase z té teologie jakousi technologii, byť technologii jakousi divnou technologii spasení, to jest technologii dojmu spasení. A nebo když to přijmou, tak teď si musejí připustit také otázku, jestli je teologie schopna tuto otázku nejenom si položit a nějak řešit, odpovědět na ni jinak než citáty z *Bible*. No a tady teď nastává ta rozhodující otázka, že buď teologové musejí přijmout spolupráci a pomoc ze strany filosofů a nebo tu filosofii musejí dělat sami. Ale bez té filosofie to nejde. Tak takhle vypadá ta situace a my v této situaci jsme se zabývali teda zaprvé otázkou filosofické teologie, kde jsme si ukázali, že filosofická teologie má svůj původ ve starém Řecku a že vlastně ideálem filosofické teologie bylo myslet Boha tak přesně jako geometr myslí trojúhelník. Na tom jsme si ukázali, že to je naprosto vedle a že zejména je těžko očekávat spásu od Boha, který je něco jako trojúhelník.

Prostě Bůh, který je před vámi, kdykoli si vzpomenete, jak říká Platón *Faidrovi*, nebo přesně co říká ten *Faidros* tam v tom dialogu *Faidros* Sókratovi. Sókratés se ptá, někteří z vás to znají, Sókratés se ptá, tak kdepak máme, když skončí nejdřív svou řeč, nedokončí první a začne znova, musíme začít znova a jinak, lépe. A v té mezeře se ptá: a kdepak máme toho mládence? Protože už Lysias v obou případech i Sókratés oslovuje nějakého mládence. Ten Sókratés se tedy ptá: tak kdepak máme toho mládence? A je to jakýsi takový úvodní věta, úvodní slovo, které má připomenout, že teď má znovu začít mluvit k nějakému mláďenci.

No a *Faidros* mu říká: jen se nestarej Sókrate, máš ho před sebou, kdykoli si vzpomeneš. To je to, co jsem teď takhle řekl, tak to navazuje na tohle, toho si byl vědom už Platón, možná už Sókratés. Tedy jestliže Bůh je myšlen tak, že ho máme před sebou kdykoli si vzpomeneš, no tak to je pseudo-bůh. To je samozřejmě bůžek, to je modla, to je Baal nebo cokoli si vzpomenete, ale rozhodně ne Hospodin. Hospodin přijde, když přijde, a nepřijde, když nepřijde. Ve *Starém zákoně* čtete, že také během několika králů, během vládnutí několika králů, byla velmi vzácná řeč Hospodinova, neboť Hospodin není před námi, kdykoli si vzpomeneme, nýbrž přichází nebo nepřichází a my musíme čekat.

Tahle ta věc je strašně důležitá. A teď celé řecké myšlení směřovalo k tomu, že rozdělilo, řekli bychom dneska, tu ontologickou a teologickou stránku té teorie Boha. Že o Bohu je možno filosoficky mluvit jako o trojúhelníku a že vedle toho je tady nějaká ta teologická stránka, která navazuje na *Starý zákon* a na Ježíše a eventuálně i na epištoly a tak dále, která říká, že je potřeba čekat. A tento rozpor teda v tom křesťanství je a po celý středověk trvá, aniž by někdo si položil, možná aspoň přinejmenším možná že si to někdo položil, někteří prostí lidé možná že se na to tvářili úplně jinak. My známe hlavně ty velké myslitele a ti zásadně tedy považovali za legitimní stále se pokoušet poznávat další vlastnosti Boha z toho, jak je myšlen. To jest, tak jak myslíme trojúhelník, tak potom můžeme na tom postavit tu trigonometrii, podobně jak myslíme Boha, tak na tom postavíme teologii. Tak to jsme si ukázali v minulém semestru. Nevím, jestli jste všichni chodili, ale tohle byla otázka, co to je teologická filosofie. Výsledek toho, co jsme si tady prokazovali, byl, že dneska musíme nahlédnout, že takzvaná filosofická teologie, někdy zvaná přirozenou teologií a tak dále, je filosoficky nepřipustná disciplína. A to ne na věky věků, nýbrž přinejmenším do té doby, než budeme schopni myslet Boha jinak než jako trojúhelník.

Samozřejmě tento argument platí jenom pro ty, kteří si nechají trochu času a dají tomu trošku péče, aby nahlédli, že to není výmysl. Skutečně, aniž to vědí, křesťané většinou Boha myslí jako trojúhelník. To je ta kritika, která zatím je. A když to někdo nepřijme, tak je to nemocný, který odmítá lékařskou pomoc. A pak tedy Bůh s ním.

V té druhé části tohoto školního roku, to jest v tom druhém semestru, jsme se zabývali otázkou nihilismu, totiž Nietzscheho rozpoznání, že moderna znamená nihilismus. Chtěli jsme si ukázat, co to je. Zaprvé, že Nietzsche není nihilista, není to propagátor nihilismu, nýbrž odhaluje situaci, jaká je. My žijeme v době, respektive naši předkové ještě donedávna žili v době, kdy se ukázalo nade vši pochybnost, že žádný takový trojúhelník, Bůh, neexistuje. Bůh myšlený jako nejvyšší jsoucnost, nekonečné jsoucnost, *ens infinitum*, *ens summum* a tak dál, jak se to říkalo ve středověku, nic takového není. Je to něco jako *vis vitalis* vitalistů nebo jako světový éter fyziků, kteří nevěděli, jak myslet, čeho je vlnění světlo. Vlnění vzduchu je

zvuk, bez vzduchu není vlnění. Jedině tam, kde je vzduch, je možný zvuk. Podobně vlny na řece jsou možné jenom proto, že tam je voda. Když tam voda není, vlny na řece nejsou možné. Tedy vlnění čeho jsou ty vlny světla? Napřed nevěděli a usuzovali na analogie, že vlny na řece se hýbou pomalu, vlny ve vzduchu [nesrozumitelné] snad trochu rychleji, vlny na struně nebo na nějakém dlouhém ocelovém laně nebo na ocelové tyči, čím je to tvrdší a pružnější, tím ty vlny jsou kratší. Protože světlo má velmi krátké vlny, z toho usoudili, že světový éter, který museli předpokládat, i když o něm nikdo nevěděl, musí být tvrdší než nejtvrdší ocel.

Takhle to bylo přesně to, co dělali geometři. Když vymysleli trojúhelník a pak zjišťovali jeho vlastnosti. Tady si vymysleli, že světlo je vlnění, vlnění musí být vlnění něčeho, a teď vymýšleli, jaké vlastnosti musí mít to něco, aby světlo mohlo být vlnění něčeho. Úplně v analogii s tím filosofové pracovali s Bohem. Bůh měl něco vysvětlovat, to, co známe. My musíme vymyslet Boha tak, aby to náležitě vysvětloval. Podobně jako ten éter vysvětloval, jak to, že se světlo tak rychle pohybuje, že má takové kmity, frekvenci tak velkou. Teď se hypostazuje nějaká jsoucnost, nějaké jsoucno, materiál tvrdší než ocel. My z toho, co vidíme kolem sebe, konstruujeme, jak musí vypadat ten, kdo to udělal. Myšlenka Boha jako hodináře se pořád opakuje. Bůh je stvořitel. Proč to tak je? Protože to tak Bůh stvořil. A nemusíme to zkoumat. Musíme zkoumat, jak to stvořil. To je důležitá věc.

Jestliže myšlenku stvoření chápeme tak, že se můžeme vykašlat na vykopávky, na paleontologii, paleoantropologii, že nám je jedno, jak to bylo, a hlavně důležité je, že to stvořil Bůh, tak jsme idioti. Protože jestli věříme, že to stvořil Bůh, tak nás musí zajímat, jak to stvořil, pokud to můžeme poznat. A ne to prostě pustit k vodě, ať se tím zabývá nějaký paleontolog, který vůbec Boha nepotřebuje. Tady vidíte, že tohle je situace moderního člověka. Moderní člověk nepotřebuje Boha ke své vědě, ke své technovědě a k té organizaci, ke všem těm pragmatickým cílům. To je to, co psal ve svých dopisech z vězení Bonhoeffer. Hypotéza Boha jako filosofická, vědecká, náboženská, teologická hypotéza je zbytečná. My ji nepotřebujeme k ničemu.

Toto je ta situace, kterou Nietzsche pojmenoval a řekl tomu nihilismus. Nihilismus proto, že lidé si s trojúhelníkem nedělali tolik starostí, poněvadž nečekali od trojúhelníka spásu. Ale od Boha, kterého si vymysleli *nemlich* tak jako trojúhelník, tu spásu čekali. Takže od toho Boha šlo daleko víc než o trojúhelník. Ale dneska někomu řekněte, že nikde žádný trojúhelník není, že to je náš výmysl, naše konstrukce. Neříkám, že libovolná nebo svévolná, ale je to naše konstrukce. Dokud Thalés, nebo kdo to byl, kdo první vymyslel trojúhelník, dokud ho nevymyslel, tak tady žádný nebyl. Mohlo tu něco jen připomínat trojúhelník, pokud někdo věděl, co to je. Ale když nevěděl, co to je, tak mu nic nemohlo připomínat, ani když to vypadalo jako opravdový trojúhelník. Je to všechno lidský výmysl. Když to dneska řeknete lidem, že trojúhelník je výmysl, tak sice jsou jakési diskuse o tom, jestli trojúhelník je nějaká idea platónská nebo něco takového, ale v zásadě to nikoho neodláká od teplého jídla nebo psa od pece. Že neexistuje trojúhelník, je prostě úplně fuk, hlavně že máme pivo, ještě teče. Kdežto když jde o Boha, tak to zabloumá každým člověkem, v kterém je pořád kousek takové nejistoty. Přece jenom by bylo dobré, kdyby nějaký Bůh byl, i když zase na druhé straně se mi někdy nehodí, že Bůh je. To je taková nejistota. Tu nejistotu mají lidé odedávna a hrůzostrašným způsobem ji formuloval Pascal, když mluvil o té své známé sázce. Když budu předpokládat a celý život podřídím tomu, že Bůh je, a on není, tak moc neprohloupím. Naopak, kdybych ale předpokládal, že Bůh není a on nakonec byl, to by byl průšvih. Takže radši budu předpokládat, že Bůh je. To je ta sázka. Je to prostě sázka do loterie. Kde mám větší šanci vyhrát nebo prohrát? Jestli Bůh není, tak mám už prohráno teď. Není co ztratit. Tak budu věřit v Boha. Ale kdyby Bůh byl a já v něj nevěřil a upadl do temností zevnitřních, tak to je průšvih.

--- (s2_cleaned.flac) ---

Hejdánek: ... hřích proti Duchu Svatému. Přesně tomuto způsobu uvažování.

A teď jsme v té situaci, že jsme rozpoznali, že ten náš Bůh, ten konstruovaný Bůh... Představte si, že tady skoro nejsou žádní proroci. Ani takoví napodobitelé proroků. Něco máme, *Nietzsche* jeden patří k nim nebo *Kierkegaard* a je jich celá řada. Ale vlastně něco takového jako proroci nám chybí. Tady musí někdo

přijít a říct, že ten náš křesťanský Bůh je modla. To nikdo nedělá, nikomu o to nejde. My tomu říkáme křesťanský Bůh a ono to žádný Bůh není. Co je na tom křesťanského? To je výsledek. A tohle nikdo neříká. Místo toho přicházejí lidé jako je *Kierkegaard*, který řekne: „No dobrý člověče, ať už provedeš cokoli, ať máš jakékoli hříchy, tak o jeden velký hřích máš míň, když se neúčastníš, když si z Boha dělají blázny.“ To jest, když nechodíš do kostela a neúčastníš se a tak dále. To je zkratka, takhle to tam přesně není.

No a to negativní, nedělat si z Boha blázny. To jest my tím, že mluvíme o Ježíši Kristu, že tím mluvíme o Bohu, Hospodinu, Otci Ježíše Krista a tak dále, a způsobem, jak o něm mluvíme a jak to zapojujeme do svého života, si děláme ze skutečného Boha blázny. Vezměme to vážně.

Všimněte si, že ten *Kierkegaard* se nevyhnul slovu blázen. Že si z Boha nedělají blázny. A teď také *Nietzsche* musí užít v některých případech slova blázen. A říká, že ten blázen, šílený člověk, pomanenec, vyšel a tak dál, to už jsme si tady říkali. A tento muž říká: „Ne, že o jeden hřích míň a tak dál.“ On spíše říká: „Hledám Boha.“ To je důležité, hledám Boha. Představte si, že *Nietzsche* celým tím svým dílem hledá Boha a zjišťuje, že Bůh je mrtev. To je farářův synek, on je infikován. A zároveň má jakési protilátky. Když je někdo moc blízko k farářovi, tak má protilátky taky od dětství, když chodí do nedělní školy a tak dále. Tak prostě on už nikdy potom pro něho slovo Boží nemá takovou sílu. On už je očkováný. To je takový problém, který bychom nechali stranou, ale je potřeba o něm vědět. No a teď tento člověk zjišťuje, že Bůh je mrtev, a strašně se rozezlí, když vidí, že ti lidé kolem nejenom, že si toho nevšímají, že jim to je jedno, že je mrtev, nýbrž ještě se chechtají a dělají si z Boha blázny. Říkají: „Copak je to pejsek? Copak je to malé dítě, že se zaběhl? No a ty ho hledáš tady v poledne s rozsvícenou svítilnou?“ Dělají si blázny z Boha. Tak ten blázen se tam pořád opakuje.

No a pak rozbije... ještě nejdřív říká: „Bůh je mrtev a vy jste ho zabili.“ A teď tam říká: „Ale já vás nechci obviňovat. Budte na to hrdí, že jste ho zabili.“ Jenomže oni ničemu nerozumějí, tak prostě koukají jako telata na nová vrata. Ničemu nerozumějí. A *Nietzsche* na jiných místech říká: „Přišel jsem předčasně. Nikdo mě nechápe, nikdo mě nechápe.“

Takže blázni vlastně jsou všichni ti lidé kolem a ten blázen je jediný normální, který to vidí, tu situaci. To je velmi zajímavá věc, s tím je možno si hrát, udělejte si to sami.

No a my jsme si ukázali tedy, že ten nihilismus interpretuje *Nietzsche* jako rozpad, rozklad, likvidaci všech hodnot, i těch nejvyšších, a právě těch nejvyšších. To jest ta nejvyšší hodnota, to je Bůh. A tato hodnota se nyní ukazuje jako zcela nehodnotná, jako bez jakékoli hodnoty. To je taková inflace, eventuálně prostě krach hospodářský, finanční. Konec. To je *vabank*. To je to, co udělal Ježíš, když byl na tom chrámovém nádvoří a převracel ty stoly penězoměnců. To je *vabank*. Ještě by to bylo potřeba, že tam byly kanály a teď všechny ty peníze propadly do toho kanálu, takže takhle, když jim to jenom převracel, tak ještě zbyly, když vyhnal ty zvířata, tak zvířata byla někde, tak tam mohli pochyťat. Ne, tady by bylo potřeba ještě radikálněji říct, že prostě převracel ty stoly, takže ty jejich peníze propadly do nicoty.

No a teď *Nietzsche* dokonce tam nechá toho bláznivého člověka, aby zvonil na všech zvonících a nechal zpívat *Te Deum* nebo já nevím co tam, nechal prostě vzpomínat na to, že tady byl kdysi Bůh a už není. Byl živý a už je mrtvý. A vy jste ho zabili. Já jsem zdůrazňoval tolikrát toho blázna, protože víte, že v Bibli je: „Říká blázen v srdci svém: ‚Není Boha.‘“ My tomu nerozumíme dost, my si myslíme, že to znamená, že z toho můžeme vyvodit, že my moudří, když říkáme, že Bůh jest, tak že nejsme jako ten blázen. My připouštíme, že všichni jsme hříšní, to ano, ale tak blbí nejsme, abychom říkali, že není Bůh. Ne, Bůh jest. To je naprosto falešný výklad, protože to „jest“ v tom Starém zákoně vůbec znamená něco úplně jiného, než co znamená v té řecké tradici. A my žijeme v té řecké tradici a my tomu dáváme ten význam, který je nesprávný. Poněvadž to „jest“ v té řecké tradici znamená to *eternum nunc*, to je ta věčnost, to je ta neměnnost, de facto mrtvost. To je ta trojúhelníkovitost.

Tedy problém je, co to je „jest“. A my jsme vlastně oba ty semestry, i když nepřímo, tak říkajíc nepředmětně, se stále dotýkali této otázky, co to je to „jest“ a je-li aplikovatelné na Boha. Já bych chtěl upozornit, možná že to víte, tak pak mi odpusťte, chtěl bych upozornit na ten první text v té své knížce *Filosofie a víra*, který jsem takovým trošku drzým způsobem napsal Hromádkovi k nějakému výročí a

který se týká té otázky a též... Podívejte se na to, tam ta celá věc je. Já bych to teď nemusel... Prostě je tam *Atheismus*, to tam zase uvidíte, koho cituji tímhle je určitý typ *atheismu*, který je křesťanství blíže nebo evangeliu Ježíši Kristu, celé té *judo-křesťanské* tradici je blíže než to naše křesťanství.

Prostě něco jiného je, že říká: Blázen si v srdci svém, není Boha. To znamená, že můžu dělat cokoli. To jistě znáte ten výrok toho opilého kapitána z Dostojevského: *Ili boga njet, kakoj ja oficer?* Není-li Boha, jakej já jsem důstojník, jakej já jsem oficír? Prostě každé oficír, každé *Feldwebel* prostě potřebuje toho Boha, protože o co by se opřel proti těm obyčejným vojákům? On potřebuje, aby ta hierarchie nějaká byla a on tam měl svoji příčku. K tomu je dobřej Bůh přece.

To je strašně moudré slovo, tenhle ten dráp: *Ili boga njet, kakoj ja oficer?* Opilej důstojník, ještě ve své opilosti prostě se musí opřít o Boha, jinak jakej by byl důstojník? Že je opilej, to nevadí, ale důstojník prostě bez Boha, jakej důstojník? Nechme si to dojít. To je Bůh pro bohaté, pro ty, co něco mají. Ty potřebujou nějakou záchranu, ty potřebujou, aby jim garantoval, to je něco jako pojišťovna. Bůh jako pojišťovna.

No a teď si představte, že se otřesou pojišťovny, otřesou se banky. No to je hrůza! Když se otrás Bůh a někdo přijde a řekne: Bůh je mrtev, nic se neděje. Ale když jsou vytunelovaný banky a banky jsou nic a teď prachy tam nejsou, najednou je tam jen ta šlupka, no tak to lidma otřese. To je ten *nihilismus*. Tady nepotřebuje někdo ideologii *nihilismu*, aby přesvědčoval lidi, že nic není. Ne, oni to sami, prostě oni to žijou. Ten *nihilismus*, to je způsob života, způsob našeho života.

No a tedy pak je tady otázka, kde se to všechno vzalo a kdo to má teda rozuzlit, kdo to má vlastně najít, jak k tomuhle došlo? Jakým způsobem platí, že mi všichni jsme zabili Boha a máme bejt podle Nietzscheho dokonce na to hrdí?

To znamená, my tomu musíme rozumět. Hrdí na to nemůžeme být, dokud to v našich očích bude vypadat jako malér a my budeme hledat nějaké podzemí, nějaké skryše, nějaké jeskyně, eventuálně nějaké Kunvaldy, kde se skrýt a tam si dýchat na dušičky a nechat po nás potopa. Tento svět ve zlem leží a prostě přijde k zatracení, ale my se tady zachráníme.

Takže my musíme teď zkoumat, jak k tomuhle došlo a co to vlastně znamená. Je to opravdu tak, jak se to jeví, to jest *nihilismus*, že je prostě konec, že je to úpadek? No a teď přichází nová ideologie, říká nikoliv *postnihilismus*, ale říká *postmoderna*. A ne tak, že by v ní nic nevěděli. Někteří ti nejlepší vědí, co je moderna, ale nemluví o tom, že *postmoderna* by měla znamenat *postnihilismus*. To už nikdo neříká. Ale že navazují na Nietzscheho, to je nepochybné. My se tím zabýváme.

No a tedy kdo v této situaci, kdy se mluví o něčem post-, už nejsme moderní, kdo v této situaci může přinést nějakou interpretaci, která by tomu dala smysl? A která by nás nezavalila takovou vlnou naprosté deprese a jakéhosi zoufalství, že nic nemá smysl, žádná hodnota tady není, život nemá smysl? To je taky *fin de siècle*, nálada konce století, v tomto případě konce tisíciletí, dokonce nějaká nová forma *chiliasmu*. Že je konec světa za dveřmi.

No a tady *filosofie* – ne každá, nebo některá – má jakési řešení, návrh řešení. A je potřeba tomu věnovat pozornost. Jestli je to správné nebo ne, to žádný *filosof* nemůže zaručit, ani jinej *filosof* nemůže zaručit a žádný vědec toto nemůže rozhodnout. A už vůbec ne politik. A umělci to mohou jenom tušit, ale není na ně spoleh.

Tedy musíte naslouchat, nedá se nic dělat, musíte naslouchat těm *filosofům*, kteří se pokoušejí tomu nějaký smysl ukrást, objevit ten smysl, najít v tom něco, co přece jenom nějak ukazuje do budoucnosti a ne jenom do minulosti. A to je zase Nietzsche, který nám v této věci může pomoci, který ukazuje na to, že dějiny znamenají nejenom minulost, ale že to je zejména budoucnost. A proto mluví, že ty stíny toho přicházejícího *nihilismu*, který je za dveřmi, ty stíny dopadají už dneska na nás. On očekává, že ten *nihilismus* poroste.

Teď jde o to: je to špatná zpráva, nebo dobrá zpráva, že poroste *nihilismus*? Je ten růst *nihilismu* cesta ven z *nihilismu*? Bude to *postnihilismus*? Anebo to je už ta propast, do které se propadáme? Já si myslím, že ten Nietzsche nám ukazuje něco. Nám ukazuje, že v tom křesťanství – podle něho je křesťanství

neudržitelné, prostě je v rozkladu, je u konce, už nemá co dál tady dělat, už tady zůstane jen jako folklor. Ale to křesťanství má jednu ohromnou dějinnou zásluhu, totiž právě, že došlo k tomu *nihilismu*.

Ten *nihilismus* znamená rozpoznání, které je pravdivé rozpoznání. A že si to lidé neuvědomují a že toto pravdivé rozpoznání si nechtějí připustit anebo že to okecávají a že dělají, co můžou, aby se tomu vyhnuli, aby si to vůbec nepustili do úvah, to je jiná věc. Ale něco se stalo.

No a *filosof* tady – vlastně ne pořádnej *filosof*, to jsme si říkali, že Nietzsche není pořádnej *filosof*, že je jenom *filosoficky* velmi inspirativní, ale my si musíme vybrat. My tam najdeme věci, které jsou k nepotřebě, jsou nebezpečné, jsou hodny odmítnutí, ale jsou v něm věci velmi důležité. A ty si musíme vybrat. To není *filosof*, kterej to sám uměl srovnat, my to musíme srovnat sami a rozdělit to. Prostě my musíme celého Nietzscheho dát na hromadu a zapálit oheň kritiky a čekat tedy, co neshoří, ale já se domnívám, že prostě toho, co neshoří, je v Nietzscheovi hodně. Jenom je potřeba toho ohně kritiky. Bez toho ohně to máte v těch slupkách, v těch otrubách všecho.

No tedy zase tedy je potřeba i z toho Nietzscheho nějakou tu *filosofii* udělat a tu *filosofii* potom teologové musí brát vážně. Já jsem tady navrhoval, abychom vzali vážně – a navrhuju i jinde, abychom vzali vážně – že musíme vyměnit, změnit, přeformovat, eventuálně skutečně vyměnit. To je otázka, musíme to zvážít, jestli stačí úpravy. Jistě ne kosmetické, jak se říká, ty nestačí. Ale jestli stačí přece jenom nějaké důkladné úpravy, jakási rekonstrukce, a nebo jestli vůbec to celé musíme vyhodit a dělat něco jiného. To je otázka. Já sám se domnívám, že vyhodit by byla velká chyba, že je potřeba rekonstrukce. A čeho rekonstrukce? No, způsobu myšlení.

V Novém zákoně se způsobu rekonstrukce myšlení říká *metanoia*. Tam je to *meta* a je tam *nous*. *Nous* je rozum, smýšlení. Tedy změna smýšlení, víte, že se to tak překládá obvykle. Já to překládám raději změna způsobu myšlení. To není jednoduché, ale je to nezbytné. A mně se zdá, že ta *metanoia* se netýká jenom individuálního člověka, ale že se týká celých společností, že se týká celé evropské civilizace, týká se celého světa, všech civilizací, všech kultur. Všude je zapotřebí *metanoia*. A týká se všech oborů. Všude, kde někdo říká, že chce jenom konzervovat, tak je proti *metanoii*.

Metanoia znamená revoluci, *metanoia* znamená pronikavou změnu. A žádná změna se neobejde bez toho, že něco musí zachovat. I když rozbijete, zlikvidujete celý barák, tak vám tam zůstanou sutiny a leckterá cihla se hodí, kámen se hodí, můžete stavět něco nového. Nikdy to nemůžete rozbít tak, že tam nezbyde nic. Vymazat to nelze. Každá revoluce nakonec musí skončit tím, že začne stavět. V revoluci se nedá žít. Revoluce je dočasná záležitost. Havlíček říkal, že když šlo o to, jestli je radikální nebo umírněný, mírný – tehdy se říkalo radikální a mírný – tak říká: „Jenom vůl je buď radikální, nebo mírný. Každý rozumný člověk musí být někdy radikální, někdy mírný, podle okolností.“ Čili když se někdo hlásí k programu všechno konzervovat, tak je vůl. Protože jenom konzervovat je nesmysl. Je spousta věcí, který za to nestojí, aby byly konzervovány. Naopak se musejí změnit.

A tady prostě platí, že ta důležitá, jedna strašně důležitá věc, která za to nestojí, aby byla konzervována, nýbrž musí být změněna, je způsob našeho myšlení. A patří k dalším analýzám kritickým, v jakém smyslu to platí, že jde o tu předmětnost, to zpředměťňování. Pro teologa je to základní věc, že Boha nelze chápat jako věc, Boha nelze chápat jako předmět. Ale teď jak jinak? Jak jinak to máme udělat?

A teď je spousta teologů, kteří jsou nakloněni říkat: „No, to je prostě jenom rozum je omezený, a tak to budeme jen tak žvanit.“ Oni to tak neříkají, samozřejmě. Budeme jen o tom žvanit, to stačí, *narativita*. Vráťme se k té staré *narativitě* a necháme ten rozum, ať dělá tu technovědu. Nejde. To je nová schizofrenie, to je nová schizoidnost, která je analogická, možná ale ještě hroznější, ještě škodlivější, než ta schizoidnost toho posledního období mytického, kdy můžeme mluvit o náboženskosti, religiozitě, která spočívá v tom, že svět a lidský život je rozpolcen na dvě části, na posvátno a profánní. Tak teď tady máme zase jiné rozpolcení, totiž rozpolcení na – to už bylo jako dřív – na vědu a víru. To už dlouho. No a nyní bychom tedy řekli: rozum a žvanění, *narativita*.

To prostě nejde. Jestliže někdo rozumí Ježíšovi, tak to je to, že odmítl rozštěpit a... ne rozštěpit, ale odmítl to rozštěpení, už prováděné a provedené rozštěpení lidského života a lidského světa na ty dvě oblasti. On

to odmítl. To je podstata, se kterou Ježíš přichází. A tím se také liší od toho svého nejbližšího okolí, které bylo velmi nakloněno těm kumránům: odejít ze světa, vytvořit nějakou vlastní a tak dále. Ten Ježíš posílá učedníky do celého světa. Ať už to řekl, nebo si to vymyslela církev, ale to je to důležité, to se stalo. Křesťanství je založeno na myšlence víry, která přemáhá svět, a ne která ze světa utíká. A to znamená v této situaci, že také *filosofie*, která je inspirovaná touto tradicí, a teologie, musí proměňovat způsob svého myšlení tak, aby to přemáhalo svět, ale ne tak, aby to rozdělvalo svět na dvě části a my se stahovali jenom do jedné. Celý svět je tím vlastním, do kterého přišel Ježíš. Do svého vlastního přišel. A že ho vlastní nepoznali, to není důležité. A nebudeme se lišit tady, dělit mezi ty, kteří poznali, a kteří nepoznali. Kdo ví? Kdo říká „Pane, Pane“, tak ještě nemusí vstoupit do království nebeského. No a výsledek tedy, že ta *filosofie*, když má v tomto smyslu pomoci, tak nemůže jinak než se zabývat tématy, která vypadají strašně odtažitě. Třeba jako ta předmětnost, nepředmětnost, nebo *ontologie* a *meontologie*, soucno a bytí a takovéhle věci. Protože jinak tu změnu způsobu myšlení nemůžeme udělat. Stejně tak jako nejstarší *filosofové*. *Filosofie* začínala tak, že se lidé ptali: Co je to, z čeho věci vznikají a do čeho zanikají? K čemu to bylo, tahle otázka?

Už tehdy byli řemeslníci, kterým to bylo úplně ukradený. A tak i dneska jsou řemeslníci i ve vědě. To jsou takoví ti vědeckí nádeníci. Velmi nadaní třeba, chytří, ale nádeníci, poněvadž jsou ochotni za prachy udělat cokoli. Chytře, geniálně, ale za prachy. Nádeníci, nic jiného. Lepší nádeníci. Bať vědec, kterej není nádeník, ten prostě si dá pozor, co přijme a co nepřijme jako zakázku. A naopak, když slyší, že mu někdo dává zakázku, která mu připadá nebezpečná, tak musí všeho nechat a celému světu ukázat, že to je to, co se nesmí dělat.

No takže to je asi všechno, co jsem dneska chtěl říct. Nutnost změny a na té změně, po mém soudu, musí spolupracovat *filosofové* a teologové. *Filosofové* proto, že jsou v jistém nebezpečí, že díky nebo vinou své kritičnosti mají příliš sklon k distanci. A potřebují ty theology jako ty lidi na strážné věži, jak říká Halas, strážná věž, z které se hlásí nebezpečí, hlásí se, a nebo také hlásí se pevná země. Ale na druhé straně tedy theologové bez *filosofie*, ať už mají *filosofii*, kterou si vyberou, nebo tu *filosofii* dělají sami, theologové bez *filosofie* neobstojí a ta jejich theology se stane církevní nebo nějakou jinou ideologií. To jest přestane být vědou.

Tak to je asi všechno, co jsem dneska chtěl říct. Bylo to jakési shrnutí, celkový přehled, jakési schéma, jaký smysl mělo to, že jsme se zabývali nejdřív *filosofickou theologií* a nyní nihilismem. Ten počátek toho nihilismu je podle *Nietzscheho* ve starém Řecku a my se nemůžeme zbavit toho nihilismu, dokud nějakým způsobem nevykážeme to řecké myšlení na jeho omezené místo. Ne ho odmítnout, ale prostě my musíme vědět, že v celku to řecké myšlení je falešné. Že funguje, vede k technovědě, jenomže ta technověda vede do pekel. Takže my, abychom to zkontrolovali, tak musíme zkontrolovat i ten způsob myšlení a najít jiný, ale nebudeme opouštět technovědu. Nebudeme se vracet k primitivnímu životu, to už dneska nejde, ledaže bychom obětovali miliony nebo miliardy lidí. To nejde. Čili my musíme jít dál v té technovědě, ale i v té technovědě musíme myslet jinak. Ta technověda také musí být zvládnuta, ovládnuta v posledu vírou. Víra se nesmí bát té technovědy. Víra je opak strachu.

Tak mějte se hezky o prázdninách a přečtěte si občas také něco z *filosofie* a nejenom z theology – ale také z theology, ne abyste vůbec nečetli. Prázdniny nejsou od toho, aby se všechno přestalo dělat, prázdniny jsou od toho, abyste mohli dělat to, co chcete. Byl bych rád, kdybyste chtěli také něco udělat pořádného, ne jenom hrát fotbal nebo – já nevím, jaké jsou vaše letní programy. Odpočívat je dobrá věc, ale odpočívat se nesmí dlouho, je to vždycky jakýsi *instrument* k tomu, abychom lépe pak pracovali. Tak jo, mějte se hezky.